

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend.

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

ZENDING OP WERELDMAAT

(nog eens: n.a.v. ■ Bosch, Transforming Mission)

Wat een wereld was dat. Toen zendelingen in witte tropenkostuums in warme landen de reddende hand uitstaken naar halfnaakte, zwarte mensen. Toen ze soms ook in handen vielen van woeste krijgers, die de grote kookpot al gereed hadden staan voor hun volgende maaltijd mensenvlees. Maar ook de tijd dat zendelingen met de beste bedoelingen het hele Europese kerkelijke bedrijf over wilden planten naar veraf gelegen streken. Die wereld en die tijd is voorbij. Wat moeten we nu aan met zending?

1. Nieuwe eisen aan de zending

Het werd niet langer geaccepteerd dat de zending de lakens uitdeelde buiten zijn vaderland. De kerken in die 'verre landen', met eigen voorgangers streden voor hun eigen recht, hun eigen inzichten, voor een evangelie dat paste bij hun eigen wereld. De zendelingen konden al-

leen blijven als ze in dát kader wilden werken.

Van 'partners in gehoorzaamheid' werd het 'wederzijdse assistentie'. De zendingstaak is niet langer het voorrecht van Europa en Amerika. Bovendien worden nu ook 'zwarte zendelingen' door kerken in de Derde Wereld uitgezonden naar de steeds meer onchristelijk wordende Eerste Wereld. Zending is meer dan ooit wereldbreed geworden. Niet alleen omdat over de hele wereld het evangelie gepreekt moet worden, maar ook omdat alle kerken over die hele wereld mee verantwoordelijk zijn.

Wil er iets van die gezamenlijke verantwoordelijkheidte-recht komen, moet er allereerst een oecumenische gezindheid zijn. Dan kan er vruchtbaar gezocht worden naar de eisen voor de zending in deze tijd, op maat van deze wereld. Wat willen de kerken eigenlijk met zending? Wat is zending, waar begint en eindigt die? Of eindigt het nooit? Welke boodschap heeft de kerk voor de wereld van 2000? En hoe moet ze die wereld daarmee bereiken en overtuigen?

2. Contouren van een nieuw zendingstijlperk

Op die vragen heeft David J. Bosch een antwoord willen

HOOFDARTIKEL

Zending op wereldmaat

C.J. Haak

UIT DE SCHRIFT

Grensverleggend

D. Griffioen

KERKELIJK LEVEN

Zorgde de 'doorgaande reformatie' voor 'verdwijnde spiritualiteit'?

H. Veldman

MISSIOLOGIE

Overvloed aan rijkdom of bewijs van armoede? II (slot)

C.J. Haak

MUZIEK

God, enkel licht

J. Smelik

BOEKBESPREKING

Een boekje open over het GPZ

PERSCHOUW

G.J. van Middelkoop

geven. Hij heeft in zijn boek *Transforming Mission* de groten lijnen uitgezet die de zending in de komende tijd zullen beheersen. We moeten a.h.w. weer helemaal opnieuw leren denken over kerk, zending en wereld. Hij noemt dat een nieuw paradigma, een denkkader. De vaste punten van vroeger moeten worden gewijzigd, verschoven, eventueel verwijderd, om een nieuw patroon te ontdekken, waaruit het nieuwe gezicht van de zending opduikt. In 't kort schetsen we de vaste onderdelen van dit nieuwe zendings-patroon dat Bosch in grote trekken geschilderd heeft.

Kerk-met-andere

Meer dan ooit moet de kerk beseffen dat ze niet alleen in de wereld staat. Ze moet uit haar ivoren toren komen, om midden *in* de wereld te staan. De wereld die topzwaar is van ellende, geweld en zinloosheid. De wereld moet merken dat de kerk bij haar is, met haar is, naast haar staat in de *strijd* om te overleven. De kerk moet optreden als een vooruitgeschoven post, een teken, een sacrament, een voorbode voor de hoop van de wereld. De kerk bestaat niet *terwille* van haarzelf, maar van de wereld. Zending is maar niet een bijkomende zaak, maar de essentie van kerk-zijn. Ze is vanwege de *Zending van God (Missio Dei)* ook zélf gezondene. Zo niet, dan is ze geen kerk meer.

De kerk zal concreet moeten maken wat heil betekent, hier en nu. Ze moet daarom *bemiddelen* in *conflictsituaties*, verzoening tussen strijdende partijen willen bewerken. Ze zal de *strijd voor gerechtigheid* in haar vaandel

moeten voeren om relevant te zijn voor de wereld. De *bevrijding* van onderdrukten en de *voorkeur voor armen* zijn daar onlosmakelijk mee verbonden. De wereld moet de kerk leren zien als het instrument waarmee God reddend en bevrijdend naar haar toe komt.

Zending als contextualisatie

Zending kan niet meer volstaan met het benaderen van mensen met een vaststaande boodschap uit vroegere tijden en andere situaties. Elke keer opnieuw moet ze ingaan op de uitdaging van andere contexten in nieuwe tijden. Het evangelie eist een zinvolle vormgeving in andere culturen. Die moet ontdekt worden door een nieuwe aangepaste manier van bijbellezen en -uitleg. Dan pas zal de bijbel *doordringen* tot de wortels van andere samenlevingen. Door deze *inculturatie* zal het evangelie een inheemse en nationale kleur *krijgen*, waardoor het niet langer als vreemde godsdienst wordt ervaren.

Zending als gezamenlijk getuigenis

Ook al is zending zelf breder, toch hoort *evangelie-verkondiging* (Eng. evangelism) er onlosmakelijk bij. Het is het getuigenis dat het Koninkrijk van God al effectief op aarde is gekomen, dat Christus de wereld al bevrijd heeft. Het is de uitnodiging om deel te nemen aan deze ervaring, af te zien van de macht van de zonde, vernieuwd te worden in de gemeenschap met God. Het is géén *recht*-tje spelen, wie wel en niet verlost zullen zijn. Zending moet *getuige zijn aan mensen van andere levende geloven*. Niet uit op proselytisme of kerkvermeerdering maar op een zinvolle samenleving. In de dialoog moet de christelijke gedrevenheid volop aan bod komen, maar nooit als intolerante dwang om de diepste overtuigingen van mensen te overheersen.

Daarom zal evangelie-verkondiging vooral een *gezaamenlijk, oecumenisch getuigenis* moeten zijn. Zending moet één gesloten front van alle kerken vertonen, waarbij Grieks-Orthodox, Rooms-Katholiek en Protestant samen optrekken. En niet alleen op het professionele niveau van 'beroepskrachten' in de kerk, maar vooral als *dienst van het hele volk van God*, de inschakeling en inbreng van alle gewone kerkleden. Alle dimensies van het kerk-zijn moeten worden bezield met de zendings-gedachte. Daarom is ook een aparte leer over de zending een dwaasheid. De hele leer van de kerk moet *missionaire theologie* zijn. Alle geledingen en acties van de kerk moeten getuigen van het feit dat ze door God in de wereld gezonden is.

Zending als actie van apostolische hoop

Zending moet de wereld nieuwe hoop en toekomst bieden. Niet als een ver vooruitzicht voor een toekomstige wereld, maar als een werkelijk heil dat *nú* in de geschiedenis plaats vindt. Het komt er op neer dat het nieuwe ge-

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE, DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. M. RIJTER, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK.

REDACTIE-ASSISTENT

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265 AG Kampen, Tel. (05202) 31201

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V. Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland).

Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaariabonnement vóór 1 juni)

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.

Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

zicht van de zending vooral gekenmerkt moet worden door de kernpunten van de apostolische belijdenis over Christus:

De incarnatie: niet meer de ruzie over de afkomst van Christus, maar de menselijke Jezus, die met ons over de stoffige straten van deze wereld loopt om medelijden te hebben met de mensen aan de rand van de samenleving. De praktijk van Jezus moet de aard en inhoud van zending zijn.

* **Het kruis:** dat is niet alleen de plaats waar de verzoening plaats vond, zodat de tempel vervangen kon worden. Het is toch vooral het teken van de totale vernedering van Jezus. Juist omdat Hij zich wilde identificeren met verdrukten liep Hij te pletter op de conventionele opvatting van de religieuze machthebbers van die tijd. De discipelen van Jezus zullen altijd ook zulke lidtekeningen van het kruis in hun zending moeten vertonen. Anders wordt het christendom goedkoop.

* **De opstanding:** betekent dat God het werk van Jezus beloond heeft met de krachten van de toekomst. Daardoor zijn Gods beloften al volle realiteit geworden in Christus. Door Hem heeft de eeuwigheid z'n intrede gedaan in onze geschiedenis en heeft het leven de dood overwonnen. Daardoor kan de kerk een tegenspraak worden van de krachten van dood en vernietiging.

* **De hemelvaart:** als teken van de troonsbestijging van de opgestane Christus. Daardoor is de toekomst al begonnen, niet alleen voor de kerk, maar ook voor de maatschappij, de geschiedenis als de plaats voor Gods handelend optreden. Een nieuwe orde wordt daarmee afgekondigd, hoezeer die ook gekenmerkt zal worden door het offer dat met de liefde mee komt.

Pinksteren: luidt niet alleen het tijdperk van de Geest en het tijdperk van de kerk in, maar geeft aan de kerk de nodige vrijmoedigheid om van Christus te getuigen. Bovendien wordt de kerk door de Geest een onderscheiden gemeenschap binnen de maatschappij. Niet als ghetto of club, maar als organisch en integraal onderdeel van de gehele menselijke gemeenschap.

* **De wederkomst:** maakt de kerk niet zomaar tot een wachtkamer voor het toekomstige leven. Nee, er is ook universele toekomst voor de volken. Het eschatologische koninkrijk lokt als een magneet omdat de toekomst van God al een invasie gepleegd heeft in het heden. Van dat rijk is de kerk een voorhoede. Maar de kerk mag deze rijkdom niet voor zich zelf bewaren. Juist in de zending blijkt haar voorlopigheid. Ze wil juist dienstbaar zijn tot vernieuwing en gemeenschap van alle mensen.

Kortom, zending moet volgens Bosch heel eenvoudig betekenen dat christenen deelnemen aan de bevrijdende zending van Jezus. Zij moet het durven wagen met een toekomst die tegen alle verwachtingen in gaat en alle bewijskracht lijkt te missen. Het is het goede nieuws van de liefde van God, die vlees en bloed geworden is in het getuigenis van een gemeenschap, voor het belang van de wereld.

3. Achtergronden van het nieuwe zendingsdenken

Het is duidelijk dat Bosch niet over één nacht ijs gegaan is. Zijn zendingsvisie is een knappe samenvatting van veel modem gedachtengoed. Zijn hele boek is één groot pleidooi voor de erkenning dat de huidige tijd een totaal andere kijk op de werkelijkheid met zich mee brengt, een z.g. paradigma-verschuiving.' In aansluiting bij Hans Kung² stelt Bosch dat we op een nieuw keerpunt in de geschiedenis staan. Net zoals dat in het christelijk verleden vijf keer eerder is gebeurd, breekt nu een periode aan waarin we volgens totaal andere lijnen moeten leren denken. De horizon van ons verstaan wordt opnieuw verlegd. Mensen die niet met hun tijd meegaan blijven steken in de paradigma van de vorige perioden. Zij die hun tijd verstaan zullen via een crisis in hun denken zich steeds meer aanpassen aan het huidige paradigma.

3.1. Vroegere paradigma-verschuivingen

Bosch is zo gegrepen van het paradigma-denken dat hij een revisie geeft van zijn vroegere boek over de geschiedenis van de **zendingsleer**.³ Hij onderscheidt nu in zes perioden, met elk een verschillend paradigma.

* In de 1e eeuw na Christus leefde de kerk in een **oer-christelijk apocalyptisch** paradigma. Het hele Nieuwe Testament is daarvan getuigenis. Men leefde in een joods-christelijk klimaat dat gestempeld werd door een directe relatie met Christus. De stellige verwachting van een spoedige wederkomst kleurde het geloofsleven. Deze manier van denken is in Palestijnse omgeving doorgegaan tot ongeveer de 7e eeuw.

* In de 2e eeuw ontstond een **oudkerkelijk hellenistisch** paradigma, dat de kerken in het Oosten typeerde. Het christelijk geloof werd steeds meer in Grieks-filosofische kaders geleid, bijv. door Origenes. In de strijd tegen het gnosticisme verdween de directe band met de historische Christus. Het geloof begon zich meer en meer te vestigen als een zaak van lange adem in deze wereld. In het Grieks-Orthodox traditionalisme leeft dit paradigma nog voort.

* Na de geweldige inbreng van Augustinus en Paus Leo I ontstond in de 11e eeuw het **middeleeuwse rooms-ka-**

tholieke paradigma, gestempeld door Thomas van Aquino. Daarin kwam de kerk in het centrum van het denken te staan. In de strijd met de staat profileerde de kerk zich als de bezitster van het heil. Buiten haar structuren om, m.n. in de sacramenten en de pauselijke macht, kon niemand het heil ontvangen. Via een herstructurering in de Contra-Reformatie heeft dit denken nog steeds invloed in het traditionele **Rooms-Katholicisme**.

- * In de 16e eeuw komt o.a. door invloed van de Renaissance het **reformatorisch-protestantse** paradigma op. Geleid door m.n. Luther en Calvijn pleit dit **denkmodel** voor een grotere vrijheid in het bijbelgebruik en breekt het met de almacht van het kerkelijk instituut. Met een ombuiging door het Piëtisme leeft deze denkwijze nog door in het protestantse traditionalisme.
- * Met de opkomst van het Rationalisme in de 17e en 18e eeuw breekt het paradigma van de **Verlichting** baan. Op theologisch terrein heeft Schleiermacher de trend gezet. Hierin wordt de kritische geest van de Verlichting toegepast op de bijbelwetenschappen. Daardoor wordt de bron verlegd van de Schrift zelf naar het waarneembare geloof van mensen en kerken. In het liberale traditionalisme zijn deze elementen nog bewaard.
- * In de 20e eeuw ontstaat door de invloed van de twee wereldoorlogen het huidige **oecumenische (evt. dialectische)** paradigma. De Wereldraad van Kerken, het 2e Vaticaanse Concilie en de Bevrijdingsbewegingen hebben hierin een belangrijke rol gespeeld. Er is ruimte geschapen voor existentiële en politieke theologie, met uitlopers naar feministische, zwarte en derde wereldtheologiën. Meer en meer zal dit denkmodel fungeren als richtlijn voor de 21e eeuw. Het zal in staat moeten zijn om alle voorgaande paradigma's te vervangen.

Meer dan ooit zal de totale werkelijkheid moeten worden geanalyseerd door dit overkoepelend schema. We willen daarom nu nagaan welke elementen de toon aangeven in het oecumenische paradigma.

3.2. Oecumenisch paradigma Ongenoegen met het rationalisme

De Verlichting van de 17e en 18e eeuw heeft wel veel vooruitgang vrijheid tot stand gebracht, maar in de 20e eeuw komen al meer de tekorten duidelijk aan het licht. Ook al zouden we het willen, we kunnen niet achter de **kritische** instelling van de Verlichting terug. Het is alsof we de tweede appel van de boom gegeten hebben. Voor altijd zitten we nu vast aan onze analytische kennis van Goed en Kwaad. We kunnen niet meer terug naar de vroegere periode van onschuld.

- * Door de **verheerlijking** van de rede ontstond een optimistische visie op de mens die zichzelf kon ontwikkelen. In de praktijk profiteerde de westerse mens met

zijn logica van de inferieur geachte niet-westerse mensheid.

- * Door de scheiding subjectief-objectief werden bijbel en geloof gemaakt tot objectieve, absolute waarheden. Daarmee werd eigen vooringenomenheid op zakelijke wijze gerechtvaardigd. Tegenstanders, maar ook mensen uit andere culturen werden als objecten behandeld en ingemaakt.
- * Door de invoering van een vastliggend schema van oorzaak-gevolg werd de doelgerichtheid en de zinvolheid uit het leven weggehaald.
- * Het vaste geloof in de overwinning van vooruitgang garandeerde het antwoord voor alle problemen van de wereld. Daarmee werd ook met veel zendingsélan de secularisatie in de hand gewerkt. Net als de scheiding tussen feiten en waarden leverde dit een **optimistische** zendingsvisie op. Dat betekende een rechtvaardiging van het kolonialisme en het overplanten van westerse kerkstructuren, waarmee andere werelddelen naar een betere toekomst moesten worden geleid.
- * De gedachte van individuele, autonome en geëmancipeerde vrijheid van de mens betekende vroeg of laat dat diezelfde mens een rivaal van God zou worden. Door grotere nadruk op de vrije keuze van de mens om goed te **kiezen** of ethisch juist te handelen, werd het Arminianisme in de hand gewerkt. De geweldige groei van Methodistische en Baptistische kerken in Amerika is hierdoor verklaarbaar.

Algemeen komt er vooral sinds de jaren zestig een gevoel van onbehagen op over het mislukken van het **Verlichtingsdenken**. Het Westen dat zich meer als duizend jaar het centrum van de wereld had gevoeld begon zijn dominante positie te verliezen. De **vooruitgang** van de mensheid werd tegengesproken door opkomende onderdrukking, uitbuiting, sexisme en geweld. De god van wetenschap en techniek bleek de wrede god die de doem van nucleair geweld had opgeroepen. Bovendien rezen de milieu-problemen onstuitbaar de pan uit. Westerse theologieën bleken niet langer superieur. En de christelijke religie was niet langer de enige op deze aarde. Er moest actie worden ondernomen om de wereld en de mensheid met totaal andere middelen te redden. Ziedaar, de noodzaak van totale transformatie van ons denken, het nieuwe eucumenische paradigma, met een wereldomvattende actie-radius.

Kernmomenten van nieuw denken

Het oecumenisch paradigma ziet in de vele tekortkomingen van de Verlichting even zovele uitdagingen.

Het geheim der dingen

Rationaliteit moet niet worden bestreden, maar worden uitgebreid met het gevoel van mysterie en betovering.

Ondanks de macht van de ratio bleek de mens ongeneeslijk religieus. Er moet plaats komen voor de ervaring náást het denken. In plaats van de religie te bestrijden moet ze worden opgenomen in een nieuwe opvatting van werkelijkheid. De theorie en de praktijk moeten verbonden worden met de poëtische zeggingskracht, waardoor een integratie van geest en wil wordt opgeroepen.

Holistisch samen-leven

Het starre schema object-subject heeft de wereld en mensen tot een machine en **robotten** gemaakt. Het uit elkaar pluizen en het naast elkaar zetten van de onderdelen van de schepping moet plaats maken voor een **samenlevings**-denken. De natuur mag niet langer slaaf van de mens zijn, maar moet weer als moeder functioneren. Eenzijdige productie-verhoging moet plaats maken voor een symbiose van mens, mensen en natuur, zonder uitbuiting, in holistisch kader.

Doelgerichte maatschappij

De evolutieleer van automatische ontwikkeling liep stuk op de chaos van onvoorziene veranderingen, rampen en oorlogen. Daardoor kwam opnieuw het verlangen naar een zinvolle, doelgerichte maatschappij opzetten. De dingen hoeven immers niet zo te lopen als ze lopen. Mensen maken immers de wereld. Maar dan kunnen ook andere mensen met politiek en economisch geweld ook hún verlangens komen afdwingen. Het doelgerichte denken schept de verwachting naar een concreet, bereikbaar heil op deze aarde. Dat kan echter niet gerealiseerd worden in eenzijdige revoluties, maar moet gebeuren in een onderlinge afhankelijkheid van alle mensen, landen en continenten.

Kader van vertrouwen

De leugen van de objectieve kennis en de scheiding tussen feiten en waarden moeten plaatsmaken voor een raamwerk waarbinnen vertrouwen en geloof hun eigen bijdrage leveren. De waarheid is niet los verkrijgbaar, maar ontstaat alleen in een persoonlijke toewijding aan de opgedane kennis. Dat betekent dat elke visie aan revisie moet worden onderworpen. Het christelijk geloof moet als geloof ook kritisch naar zichzelf kunnen kijken, om op die manier veilig tussen absolutisme en relativisme door te kunnen laveren. Dat eist van de christen een nederige houding. Zijn 'waarheid' kan wel voor hém waarheid zijn, maar niet dé Waarheid!

Vernieuwd optimisme

Op zo'n manier kan er een gelouterd optimisme ontstaan. De vele frustraties op het gebied van de wereldvrede hebben opnieuw de realiteit van het kwade laten zien. Dat hoeft niet tot pessimisme te leiden, want mensen gaan op zoek naar een nieuwe levenszin. Daarin kan een vernieuwd christelijk toekomstdenken, als het komende Rijk van God, een steun in de mg van de mensheid bieden.

Op weg naar saamhorigheid

De totale individuele vrijheidsdrang werd de strop voor de mens. Hij verviel in doemdenken en nihilisme. De eis van zelf-beschikking moet worden doorbroken om weer echt méns te worden. De mens zal weer vaste punten buiten zichzelf moeten zoeken om de echte menselijkheid vast te houden. Alleen maar tolerantie biedt geen uitkomst. Ieder mens is geroepen een standpunt in te nemen, met overgave, wil er überhaupt nog zinvolle communicatie mogelijk zijn.

Bovendien moet iedereen streven naar een 'interdependentie', een gevoel van saamhorigheid van alle mensen. Alleen sámen is er heil en overleving mogelijk. Het oude denken in splitsing en verdeeldheid moet plaats maken voor het nieuwe denken in participatie en groepsidee. De 'ik-cultuur' moet veranderen in een 'wij-cultuur'. Waar zou het communicatieve denken beter kunnen floreren dan in de kerk als Lichaam van Christus, als een gemeenschap die een gezamenlijke bestemming met elkaar delen!

4. Implicaties voor kerk en zending

Volgens Bosch is met deze elementen de reusachtige crisis voor de (westerse) christenheid in principe getekend. Alle elementen die vroeger uit de kerk werden weggedmkt naar de gnostieken, adventisten, pinksterbeweging, charismatici, methodisten enzovoorts komen nu hun rechten opeisen binnen het gebouw van de kerk zelf. De tijd van de bescherming en ondersteuning van de officiële kerk door de staat is voorbij. Het wordt tijd voor acceptatie van de secten, eucumene van de denominaties en een dialoog met de religies. Aldus Bosch. De voornaamste gevolgen voor de zending kunnen als volgt geschetst worden.

4.1. Verlies van bevoorrechte positie

De kerk heeft haar alleenrecht op de wereld verloren. Het vroegere samengaan van zending en overheid heeft veel wrevel opgeroepen. In vele staten worden christenen op z'n hoogst nog getolereerd. In veel gevallen worden zij samen met de zendelingen als handlangers van het westen gezien. Zendelingen zijn politiek gezien niet welkom. Daarom kunnen de kerken niet langer elkaar en de christelijke secten veroordelen. Er moet dringend eucumenisch contact en samenwerking tot stand worden gebracht, willen de kerken overleven.

De opkomst van de andere religies, vaak agressief missionair, maakt het de kerk bepaald niet gemakkelijk haar taak te vervullen. Bovendien, als via de dialoog toch de indruk gewekt wordt dat tenslotte alle mensen behouden worden, waarom is dan de zendingsinspanning nog nodig?

4.2. Nieuwe relaties met 'jonge kerken'

Ook als de zendelingen getolereerd worden, zullen ze al-

tijd opereren binnen de bestaande nationale kerken. Hun vroegere status als de bringer van het evangelie 'tot het einde der aarde' is geworden tot een reserve-band aan het voertuig van de kerk, eventueel gedekt door de naam 'partner'. Hij mag de overgebleven lastige karweitjes opknappen aan de rand van het kerkelijk leven. Hun vroegere inspanningen, kerkelijke structuren, ziekenhuizen, scholen, universiteiten, drukkerijen enzovoorts bleken op z'n best eerder een blok aan het been dan een stimulans voor de jonge kerken. De bestaande relaties zullen van beide kanten onder zware druk komen te staan, als er niet een totale **vernieuwing** en inhoud aan kan worden gegeven.

4.3. Visie op zending en zendelingen

In de loop van de tijd is steeds duidelijker geworden dat ook zending en zendelingen hun werk met vallen en opstaan verrichtten, vaak tot zegen, soms ook als een plaag van God. Ze vergaten dat ze vooral zwak moesten zijn. Velen willen de voorbije zendingsperiode maar zo snel mogelijk vergeten en begraven. Zending werd zo, vooral in de kringen van Wereldraad en de Rooms-Katholieke missie een vies woord, gehaat door de massa, een dwaasheid voor intellectuelen en geestelijken. Anderen blijven geloven in de zending van de kerk, maar dan wel compleet anders. In bekering van de fouten van het verleden.

4.4. Nieuw begrip van zending

Voor Bosch is de zending van de kerk buiten kijf. Maar ze moet wel beginnen met bekering: een stoutmoedige erkenning dat ze een fundamenteel andere wereld binnen treedt dan ooit tevoren. Hij wil de fouten van de geschiedenis voorkomen door niet in uitersten te vervallen. Niet tégen het aardse Ebionisme de geestelijke Gnostiek plaatsen. Ook niet meer de Reformatie beantwoorden met een Contra-Reformatie. Ook de **secten** kunnen niet de vele eeuwen kerkgeschiedenis wegvegen door het afkondigen van het Koninkrijk van God.

Nog minder wil hij de radicale andere kant uit van een New Age, die een universele, onbepaalde en pantheïstische eenheid tot stand wil brengen, waarbij alle tegenstellingen opgelost zijn in een Boeddhistische verklaring van de (schijn)werkelijkheid.

Tussen de vele polen door laverend wil Bosch niet meer dan een probeersel geven, enige elementen van een eucumenisch paradigma. Dat moet dan wel gezocht worden in een creatieve spanning: tussen verscheidenheid en eenheid, pluralisme en holisme, tussen uiteenvallen en integratie, tussen terugkeer naar religieus **samenstemmen** en de zelfbedieningszaak van de religieuze supermarkt. Op z'n best, zegt Bosch, lukt het ons om de richting te schetsen waarin we moeten verder gaan, en de allesbeheersende stuwkracht te bepalen van het nieuwe paradigma dat achter de horizon opdoemt.

5. Bosch: veelbetekend voor gereformeerde zending

We hebben boven (onder nr. 2) geschetst welke elementen dan volgens Bosch in dit paradigma aan de orde moeten komen. De cirkel van de inleiding is daarmee rond. In vogelvlucht gaven we de hoofdgedachte van de gematigd kritische missioloog David J. Bosch door. Als gezaghebbend missioloog vroeg hij vlak voor zijn sterven om een totale transformatie ván en dóór de zending. Hij zette uitvoerig uiteen waarom **déze** tijd en **déze** wereld er nu om vraagt. In een volgend artikel zullen we nagaan wat dat betekent voor de gereformeerde zending.

C.J. Haak

¹ De ondertitel van zijn boek luidt dan ook: *Paradigm Shifts in Theology of Mission*.

² Hans Küng, *Kentering in de theologie. Naar een oecumenische theologie van de postmoderne tijd*, Hilversum 1989, m.n. de schets op pg. 142. Op zijn beurt sluit Küng zich weer aan bij Thomas Kuhn, *De structuur van wetenschappelijke revoluties*, Amsterdam 1968.

³ D.J. Bosch, *Witness to the world. The Christian Mission in Theological Perspective*, Atlanta 1980, 2e druk.

GRENSVERLEGGEND

Trek haastig naar mijn vader en zegt tot hem: Zo zegt uw zoon Jozef: God heeft mij gesteld tot heer over geheel Egypte, komt tot mij, draal niet.

Gen. 45,9

En Israël brak op met alles wat hij had en kwam te Bar-seba en bracht de God van zijn vader Isaak slachtoffers.

Gen. 46,1

Jakob begreep eindelijk dat Jozef nog leefde. Zo heel sober en raak wordt de geestelijke toestand van Jakob getypeerd: 'de geest van hun vader Jakob leefde op'. 'Goed, ik geloof het nu, ik ben overtuigd, mijn zoon Jozef leeft nog, en nu wil ik naar Egypte gaan om hem te zien. We gaan nu snel, want ik ben oud, en ik wil hem nog met mijn eigen ogen zien, voordat ik sterf.' En Jakob geeft bevel om in te pakken en naar Egypte te vertrekken. Het beloofde land te verlaten.

En Israël brak op met alles wat hij had (Gen. 46,1). Jakob wordt aangeduid met zijn van God gegeven naam: Israël. Het is geen gewone nomade-trek, maar een emigratie van het land Kanaän naar Egypte. Israël vertrekt uit het land dat God beloofd had aan Abraham, **Isaak** en Jakob. En daarom is het te begrijpen dat Jakob niet zonder meer aan de uitnodiging van Jozef en van Farao gehoor geeft. Er is een praktische overweging: blijven wonen in Kanaän zal de hongerdood betekenen. De uitnodiging van Jozef trekt Jakob echter niet over de streep. Ook de aansporing van Farao niet.

Jakob trok op uit zijn woonplaats **Hebron** en ging in de richting van Berseba. En daar in het uiterste zuidpuntje van het beloofde land, daar stopt de hele karavaan. Jakob wil eerst een offer brengen. Het slachtoffer symboliseert de volledige overgave aan de **HERE**. Jakob vertrekt uit het land van de belofte en hij beseft dat hij bij Berseba een grens passeert. Laat Jakob nu alle hoop op de beloften varen? Wist Jakob nog wel dat juist in Berseba **Isaak** het bevel van God kreeg om *niet* verder te trekken en niet naar Egypte te gaan (Gen. 26,12)? Het is voor Jakob de vraag of hij deze grens wel mag passeren. Kan hij dit wel doen zonder de belofte van God te verspelen?

En bovendien, had God niet aan Abraham gezegd, bij de verbondssluiting in Gen. 15(13-16), dat Abraham's nakomelingen naar een vreemd land zullen gaan en daar onderdrukt zullen worden, vierhonderd jaar lang? Het vierde geslacht zal weer terugkeren naar het beloofde land, nadat de onderdrukker gestraft zal zijn. Natuurlijk heeft Jakob deze woorden van **Isaak** gehoord en hij zal aan al die woorden van God gedacht hebben, toen hij offerde in

Berseba. Het slachtoffer betekent dat Jakob zijn hand op die beloften van God legt.

En dan verschijnt de **HERE** in nachtgezichten, in dromen aan Israël: Jakob, Jakob! En Jakob erkent dat hij **nu** helemaal afhankelijk is van de **HERE**: 'Hier ben ik', zegt hij en hij is bereid om Gods openbaring te ontvangen. God geeft antwoord op zijn vragen: 'Trek maar gerust naar Egypte, want daar zal Ik met mijn belofte bij jullie zijn. Dáár zullen jullie tot een groot volk worden. Ik zal met jullie meegaan en jij zal daar in vrede leven. En Jozef zal je ogen toedrukken'. De ogen toedrukken, dat is weer zo'n bijzondere uitdrukking zoals we er wel meer in de Bijbel vinden. Het betekent: je zult in vrede sterven. Je zult het beleven dat je je zonen op je sterfbed voor de laatste keer mag toespreken. Je mag ze dan de beloften van God nog eens doorgeven en inprenten. En dan, als je al je geestelijke gaven, de **héle** erfenis hebt doorgegeven aan Jozef, dan zal Jozef je stervende ogen toedrukken.

Met de uitnodiging van Jozef in de hand, een aanbeveling van de Farao erbij, offert Jozef aan zijn **HERE** en zijn God. Jakob bidt om leiding in zijn leven. De honger in Kanaän drijft hem het land uit, en het voedsel in Egypte wenkt: wat moet je dan doen? Mag je pragmatisch zijn en je leven leiden zoals de praktische aanwijzingen aangeven? Nee, Jakob gaat eerst bidden om de leiding van de Heilige Geest. Hij zoekt het aangezicht van onze God.

En nu weet hij, dat het volkje Israël met alles wat ze bezitten **niet** mag emigreren naar Egypte. Ze zullen slechts tijdelijk daar verblijven. De bestemming is elders. Tijdens de vijf hongerjaren, en de vierhonderd **erna**, zijn ze gasten. Waarom is God deze omweg gegaan met zijn volk naar het beloofde land? Omdat God het zó aan Abraham heeft gezegd. En het hangt samen met de volgroeiing van de zonde in Kanaän, waar Israël niet mee geïnfecteerd mocht worden. En Jozef moest vooruit gezonden worden om een plaatsje voor het volk Israël klaar te maken.

Zo kan Jakob met een rustig geweten op weg gaan om zijn **lévende** zoon Jozef te ontmoeten. Jozef moet het volk in het leven behouden. Jozef, die gehate broer, die misdeelde slaaf en die geëerde heerser over heel Egypte. Door God geplaatst op die positie: om Gods eigen volk in het leven te behouden. Jozef weet nu achteraf dat alles goed is. En Jakob weet nu dat hij in de lijn van Gods beloften handelt.

Gods leiding in je leven? Je moet het **gelóven**. En soms zie je achteraf pas hoe het plan van God in elkaar steekt. We zijn op weg naar het beloofde land, maar we moeten de grens van het geloof steeds dichterbij naar God verleggen.

D. Griffioen

ZORGDE DE 'DOORGAANDE REFORMATIE' VOOR 'VERDWIJNENDE SPIRITUALITEIT'?

Een antwoord aan Bij de Tijd

De abonnees van **De Reformatie** hebben in de afgelopen maanden, tot vier keer toe, een blauw katern in hun weekblad aangetroffen, waarin ondergetekende een beknopte schets publiceerde van de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in de 20e eeuw. Deze schetsen dienden als studiemateriaal bij de cursus 'Van Gisteren naar Morgen', waaraan door vele honderden broeders en zusters is deelgenomen.

In de laatste schets (van 26 maart jl.) werd aandacht gegeven aan de 50 jaren na de Vrijmaking, dus ook – zij het in beknopte vorm – aan de kerkelijke crisisjaren van 1966 e.v. Bij een centraal onderdeel van deze schets heeft de redactie van Bij de Tijd (BdT) in het mei-juni-nummer een kritische noot geplaatst. De daar geboden geschiedschrijving zou eenzijdig zijn. En dus onjuist, of althans minder juist. Met alle gevolgen vandien voor de beeldvorming over die tijd door de jongere generatie. Dit artikel wil een antwoord geven op deze kritiek.

Eenzijdige geschiedschrijving?

Het is niet als doodoener bedoeld, als ik stel, dat elke serieuze geschiedschrijving aan eenzijdigheden blootstaat. Ook die over de kerk. Men schrijft nu eenmaal – hoe objectief men ook wil zijn – vanuit een vooringenomen standpunt. Men beschikt over een beperkt aantal bronnen; een afgerond beeld zal meestal ook pas na eeuwen gegeven kunnen worden. En dan nog, geschiedschrijving blijft altijd openstaan voor correcties, ook voor nieuwe visies. Ik zal de laatste zijn om te beweren dat, wat in de GM-schetsen staat geschreven, het enig juiste is. Bovendien is een schets maar een voorlopige tekening; zeker geen uittrekkende studie. De GM-schetsen waren bedoeld als vertrekpunt voor een besprekingsavond, waarop een nieuwe inleider-docent nog eens weer zijn eigen verhaal vertelde.

Daardoor wordt de status van de schets zelf dus meer die van een inleiding.

Maar toch, die inleiding moet wel evenwichtig zijn, vindt de redactie van **BdT**. En waar het juiste evenwicht bij mij ontbrak, leverde men een paar gewichtige zaken die de nodige correctie moesten aanbrengen. We moeten immers voorkómen dat we naar de ene of de andere kant doorslaan.

Intussen wordt het tijd om aan te geven waar (naar het oordeel van **BdT**) onze eenzijdigheid in bestond. De **GM**-schets vermeldde (vanaf p. 10) een aantal te veroordelen ontwikkelingen binnen de vrijgemaakte kerken (vanaf plm. 1950): a. de hang naar de synodale kerken; b. het independentisme; c. bepaalde afwijkingen van de gereformeerde belijdenis. Dit alles werkte middels de Open Brief van 1966 'als olie op het vuur'.

Zo 'kort door de bocht' had ik het **allemaal** niet geformuleerd, dat doet **BdT** nu (voor het gemak). Maar vervolgens wordt door **BdT** de vraag gesteld: als alles dan zo simpel ligt, hoe is het dan toch te verklaren dat er toen zoveel duizenden vrijgemaakte gelovigen buiten het kerkverband zijn komen te staan? Die mensen moeten dan toch wel stekeblind zijn geweest! Er was kennelijk toch wel iets meer aan de hand.

Welnu, dan komt de aanvulling op mijn (tot dan toe onvolledige, eenzijdige) beeldvorming: a. er was bij velen een 'benauwend enge interpretatie van artikel 27 en 29 van de NGB ('ware kerk' = 'ware gelovige'); b. **de** 'doorgaande reformatie' maakte velen verdacht; wie niet (dadelijk) meedeed was 'niet goed vrijgemaakt'; c. aldus ontstond er 'veruiterlijking' en verdween 'veel spiritualiteit' (in de zin van Galaten 5). Aldus in 't kort de **BdT**-reactie.

Wat is nodig?

Ik voel me toch geroepen om een klein, vermanend wijsvingertje op te heffen naar mijn **broeder/zuster-criticus** aan de redactietafel van **BdT**. Niet omdat ik **zonodig** gelijk wil hebben. Of geen **kritiek** zou kunnen verdragen. Maar gewoon omdat ik in de bewuste **GM**-schets wel veel zaken heb aangestipt, die regelrecht de **kritische opmerkingen** van **BdT** regarderden. Ik noem u: pag. 13, eer-

ste kolom, waar de extreme opvatting van ds. Joh. Hoorn over de ware kerk wordt vermeld! En waarbij ik ruimte laat voor het antwoord op de vraag hoe een dergelijke (m.i. dopers getinte) opvatting heeft kunnen postvatten in de kerken. Ik ontken dus niet en ik verzwijg dus niet, dat er zulk denken in de kerken is voorgekomen. Maar ik had en heb op dit moment niet de beschikking over een goed, representatief onderzoeksresultaat naar de aard en verbreiding van dit fenomeen. Allicht is een breed opgezette inventarisatie nog steeds van grote betekenis. **Belangrijk** genoeg zowel om de werkelijke stand van zaken aan te geven, als om (zoiets als) het geruchtencircuit te zuiveren. Dat zou dan zeker winst kunnen opleveren, voor de ontwikkelingen die erop gericht zijn de confessioneel-gereformeerde eenheid in Nederland te herstellen tot in één kerkverband.

Hiermee samenhangend is punt b. van **BdT** ook tevens onderwerp van onderzoek te maken. Het moet in de jaren '60 (en ook daarna) meer dan eens zijn voorgekomen, dat degenen die niet met de 'doorgaande reformatie' meededen, buiten de kerkelijke ambten werden gehouden. Ik ontving kort geleden een brief van een oudere broeder uit de provincie Drenthe, waarin hij inderdaad melding maakte van dergelijke verschijnselen. Ik zal de feiten dan ook niet graag ontkennen, maar ik weet tevens dat er ook voorbeelden zijn van het tegendeel. Ik wil de werkelijke stand van zaken eerst wel duidelijk boven tafel hebben. Of ze nu aangenaam is of niet. En als er in dit opzicht in het beeld van de vrijgemaakte kerken een nadere nuancering nodig is, dan zal die ook gegeven moeten worden. Maar wat dat betreft, had de redactie van **BdT** toch even moeten letten op mijn reeks vragen op p. 2 van de schets van 26 maart. Ik haalde daar enkele zeer belangwekkende trefwoorden aan van niemand minder dan C. Trimp, die toen net de Open Brief scherp had geanalyseerd en bestreden! Hij legde (in 1966!) de vinger bij mogelijke verbanden tussen 'doorgaande reformatie' en '**krampachtigheid**, introvertie, conservatisme, steriliteit, zelfgenoegzaamheid, Judaïstische ijver of farizeïsche hoogmoed'. De signalen werden dus wel vernomen! En als zonden afgewezen.

En eigenlijk moeten we deze zaken in de bewuste **GM**-schets, eens gaan verbinden met de door K. Schilder uitgesproken zorg op zijn laatste Schooldagrede (1951) over '**Zelus** en Zeloten', waarvan ik aan het slot van mijn schets melding maakte. Schilder zag toen ook tekenen van te grote ijver, ja, zelfs van ijver zonder verstand bij zijn broeders. En toen maakte hij een royaal gebaar; hij riep uit: Laat ons ervoor waken, dat we door ons zelotisme niet de mensen de kerk uitjagen. Daar kwam de katholiciteit van de kerk prachtig in beeld!

In mijn voorlopige tekening van het samenleven in de vrijgemaakte kerken, is dus zeker aandacht geweest voor de door **BdT** genoemde aspecten. Waar ik – met veel anderen – nog steeds op wacht, is de feitelijke **onderbou-**

wing van de hier veronderstelde verbanden tussen 'doorgaande reformatie' en 'zelotisme'.

Hoe werkt de 'bredere context'?

Er is trouwens intussen een klein addertje in het gras gaan schuifelen. Het is het addertje van het onjuist hanteren van een 'bredere context'. Anders gezegd, het gevaar van het automatisch, al te vlot en oppervlakkig beoordelen van bepaalde kwesties. Ik bedoel dit: als een kerkeraad besluit om bij de kandidaatstelling voor ouderlingen bepaalde broeders te passeren, kán het punt van de 'doorgaande reformatie' inderdaad wel eens doorslaggevend zijn. Maar het lijkt me zeer voor de hand liggen, dat men bij zo'n gepasseerde broeder ook wel eens vermoedt dat hij met bepaalde onderdelen van de confessie 'moeite heeft' (ik wil me maar voorzichtig uitdrukken). Redeneerde men niet vaak zo, dat het ene motief – de feitelijk ontbrekende steun voor de doorgaande reformatie – wel gepaard moet gaan met een al of niet duidelijk uitgesproken kritiek op een deel van de kerkelijke belijdenis? De koppeling tussen het een en het ander is feitelijk niet aangetoond, maar is wel van wezenlijk belang in de procedure voor het kandideren van ambtsdragers.

Maar als dat nu eens niet het geval is bij de betreffende broeder! Als die broeder, ondanks het feit van zijn lidmaatschap van bijv. de CBTB, de gereformeerde belijdenis hartelijk aanvaardt, is dan een kerkeraad niet te exclusief bezig geweest? Ik vraag maar.

Een te 'bij de tijds' sjabloon

Mijn laatste bezwaar tegen de redactionele 'tijdwaarneming' van **BdT** is, dat men met haar punt c. (de verminderende spiritualiteit), een beeld van de jaren '60 optrekt met formuleringen die we in de jaren '90 veel horen! Met zo'n sjabloon van nu kan men makkelijk suggereren, dat er bijv. aan de geloofsbeleving van de jaren '60 wel het een en ander mankeerde. Het doet mij wat onhistonsch aan.

Want als geschiedschrijver heb ik m.b.t. de jaren '60 te maken met de bronnen van die tijd zelf. Die bronnen spreken niet van 'verdwijnende spiritualiteit', of van 'veruiterlijking' als een hoofdtendens in de gereformeerde kerken. De bronnen die men raadpleegt, laten zien dat er een intense strijd is gevoerd om het behoud van de gereformeerde confessie en een goed geordend gereformeerd kerkelijk samenleven. En ontbrak het toen overal aan gezonde spiritualiteit? Dat te beweren gaat toch wel heel ver! Zo gaat het 'bij de tijds' sjabloon toch wel generaliserend werken.

Ik wil intussen niet ontkennen, dat er fouten en zonden zijn voorgekomen in de kerkelijke strijd van die jaren. Het zou best kunnen, dat er door strijders van toen (s.v.p. aan weerszijden kijken...) toch een strijd om uiterlijkheden werd gevoerd. Of dat persoonlijke opinies in de kerk

dominant werden gemaakt ten koste van de katholieke waarheid en eenheid. Het is zeker niet ondenkbaar, dat het personalisme de gezonde kerkelijke samenleving heeft geblokkeerd. Maar met die constatering wil ik nog niet het sjabloon van 'steeds minder spiritualiteit' leggen op bijv. de bestrijding van de 'beruchte' (aldus **BdT**) Open Brief. En net zo min wil ik het perspectief van die 'verdwijnde spiritualiteit' aanhouden voor de beschrijving van de kerkelijke ontwikkelingen in het algemeen, naar onze eigen dagen toe. Dat zou betekenen dat ik toch veel van de werken van de Geest moet negeren.

Nog een enkel feit als illustratie

Er bestond bij sommige vrijgemaakte voorgangers sinds 1948 een duidelijke hang naar de synodaal-gereformeerde kerken: niet weinig predikanten 'stapten over', en namen meer dan eens gemeenteleden mee. Er werd propaganda gemaakt voor dergelijke acties; we denken o.m. aan de Bos-acties. Zo vertrok men dan toch maar naar een **kerk**-verband waar de gereformeerde stemmen steeds zwakker werden!

Dit soort ontwikkelingen merken we ook nog regelmatig in de jaren '60. We denken aan de (pers)activiteiten van ds. B.J.F. Schoep, die er op gericht waren de eenmaal ingenomen posities tegenover de synodale kerken fundamenteel te veranderen, via nieuwe oecumenische geloofsformuleringen. Maar een levensgemeenschap als die van de vrijgemaakte kerken kan zoiets toch niet accepteren? Of maar op zijn beloop laten? En is het dan geen duidelijk bewijs van gezonde geestkracht (= spiritualiteit), dat vanuit de vrijgemaakte kerken gewezen werd op de afbraak van het gereformeerd-zijn in de synodale kerken? En dat geen enkele weg daarheen bewandeld kon worden of men moest wel stekeblind zijn voor de daar werkende krachten van het nieuwe modernisme!

En als men dan tegelijk in het vrijgemaakt-gereformeerde kerkverband van die jaren tendenzen opmerkt, die ook reden tot zorg geven, zorg over het behoud van de gereformeerde leer en levensstijl, dan durf ik anno 1994 niet te beweren dat er toen veel spiritualiteit is verdwenen. Ook dan denk ik, dat er in de toenmalige situatie een belangrijk stuk gezonde geestkracht tot uiting kwam in de gevoerde perspolemieken. De strijd tegen de Open Brief van 1966 niet uitgezonderd.

Gewoon gereformeerd

Met de redactie van Bij de Tijd wil ik graag waken voor een leven uit de Geest. Wil ik graag gewaarschuwd worden voor het vertoon van alleen maar uiterlijkheden. Ik moet niets hebben van zoiets als een vrijgemaakt **sub-cultuurtje**, dat zich sterk maakt in zichzelf. Ik wil gewoon gereformeerd zijn en blijven.

Intussen zie ik in veel ontwikkelingen het eigentijdse levensgevoel als een zeer dreigend fenomeen voor jeugd en

ouderen. Dreigend vanwege de afschuwelijke 'Geestloosheid' die we al op grote afstand kunnen waarnemen. Lege vormen en holle klanken – soms leuk gepresenteerd en dus vaak verleidelijk.

Ik wil graag de katholiciteit van de kerk beleven met nog veel meer broeders en zusters dan ik vandaag in mijn eigen kerkverband tegenkom. Ik wil graag met al diegenen kerkelijk onder één dak leven, die 'al hun heil in Jezus Christus zoeken'. Ik hoor in mijn kerk tot mijn grote vreugde ook steeds vaker het gebed om de door God gewilde eenheid van alle ware christenen.

Maar ik wil de confessionele grenzen niet verleggen. Ook niet laten vervagen of reduceren. Of welke aantastingsroute men ook wenst. Ik doe daar niet aan mee. Zoiets past niet bij het werk van de Geest in deze wereld.

H. Veldman

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

- 1 ex.: f 3,15
- 2 ex.: f 5,60
- 3 ex.: f 8,25
- 4 ex.: f 10,10
- 5 ex.: f 11,95

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

OVERVLOED AAN RIJKDOM OF BEWIJS VAN ARMOEDE? II (slot)

(Het gebruik van de belijdenissen op het zendingsveld)

Het belang van onze belijdenissen voor het zendingsveld wordt door alle gereformeerde zendelingen onderstreept. Dat betekent niet dat ze met een vertaling van de Drie Formulieren kunnen volstaan, zo zagen we in ons eerste artikel. Ze moeten een methode ontwikkelen waarbij de winst van de gereformeerde belijdenissen goed uit de verf komt bij de vorming van een echte oecumenische, christelijke kerk op het zendingsveld. De nieuw gestichte kerk moet ook beseffen dat de leer van de kerk een bewarende én missionaire functie heeft. Hoe dit in de praktijk uitwerkt voor nationale kerken, zendelingen én zendende kerken willen we in dit artikel onder de loep nemen.

5. Binding aan de belijdenis van de kerk

Wanneer er nationale evangelisten en ambtsdragers aan het werk gaan, zullen ze uiteraard in dezelfde richting als de zendelingen moeten werken. Op een of andere manier zullen ze verklaren van **harte** achter de leer van de Schrift te staan. Een gevaar hierbij is dat zo'n verklaring, soms met handtekening en al, mensen kan overvragen. Door nader onderwijs kan worden voorkomen dat die verklaring een ritueel wordt zonder inhoud. Bovendien, zegt conclusie 9, moet een eventueel ceremonieel rondom deze verklaring in de eredienst plaats vinden. De gemeente moet weten en begrijpen waarom zo'n verklaring nodig is.

De nationale voorgangers die straks de leiding in de kerk zullen overnemen moeten goede kennis hebben van de oecumenische en gereformeerde belijdenissen, gaat de 10e conclusie verder. Je denkt immers ook verder dan de grenzen van het dorp. Er moet een verband van kerken komen die ook over de grenzen van het eigen gebied herkenbaar is. Nadrukkelijk moet daarbij ook onderwezen

worden hoe men de belijdenis zou kunnen gebruiken in de eredienst (preek, voorlezing, lied, voordracht, betrokkenheid enz.) en catechisatie. Je kunt hier denken aan het laten zingen van de belijdenis, het beleggen van gemeentevergaderingen met voorlezingen en opmerkingen. Belangrijk is vooral dat aan de Theologische Scholen een gedegen kennis van de gereformeerde erfenis gevraagd mag worden van de studenten. De kerken leven immers niet op een eilandje ver van de wereld. Ze **krijgen** te maken met allerlei invloeden. Het zou niet erg barmhartig zijn om dan te zeggen dat ze het **allemaal** zelf maar moeten uitzoeken. Door de kennis van de belijdenissen worden ook jonge kerken beschermd tegen vervlakking en afval.

E. Binding aan de belijdenis van de kerk

9. Evangelisten en ambtsdragers zullen op zinvolle en passende manier verklaren dat zij van **harte** staan achter de leer van de kerk. Daarbij moet ritualisme en 'overvragen' worden voorkomen o.a. doordat zij speciaal onderwijs hierin ontvangen. Eventueel ceremonieel rondom deze verklaring dient in de eredienst plaats te hebben.
10. In de opleiding van voorgangers dient de zending zorg te dragen voor de kennisoverdracht van de oecumenische en gereformeerde belijdenissen. Ook de methode van belijdenis-gebruik door de actieve en expressieve betrokkenheid in de eredienst (preek, voorlezing, lied, voordracht) en catechisatie moet onderwezen worden.

6. Eigen vormgeving van apostolisch geloof in oecumenische relaties

Maar met de drie Formulieren houdt het niet op natuurlijk. Conclusie 11 luidt daarom:

De zending dient de nationale kerken te stimuleren en assisteren om het apostolisch geloof concreet en adequaat vorm te geven in de eigen context. Daarbij moet rekening gehouden worden met de fase van ontwikkeling van de kerk, theologische vaardigheid, gezagsver-

houdingen, het begrip van de waarheid en de (antithetische) gebruiksmogelijkheden in de kerkelijke en dagelijkse praktijk.

- F. Eigen vormgeving van apostolisch geloof in oecumenische relaties
11. De zending dient de nationale kerk te stimuleren en assisteren om het apostolische geloof concreet en adequaat vorm te geven in de eigen context. Daarbij moet rekening gehouden worden met de fase van ontwikkeling van de kerk, theologische vaardigheid, gezagsverhoudingen, **waarheidsbegrip** en (antithetische) gebruiksmogelijkheden in de kerkelijke en dagelijkse praktijk.
12. Ter bescherming van de nationale kerken kunnen (gedeelten van) de Drie Formulieren van Eenheid in een voorlopig stadium worden overgenomen. Maar deze **overname** mag de vorming van een eigen belijdenis niet in de weg staan. De Drie Formulieren **kunnen** dan dienst doen als ondersteuning bij en nadere invulling van die eigen belijdenis.
- De Toraja-belijdenis van 1983 geeft goede aandacht aan de concrete leefwereld van de Toraja's in Indonesische context. Door haar vervagend, theologisch en onbeschermd taalgebruik schiet ze te kort als gereformeerde confessie. Zeker in het oecumenische en tolerante denken van de protestantse kerken in Indonesia is invulling vanuit de drie Formulieren dringend geboden.
13. De zendeling moet zich de vertegenwoordigervan de oecumenische kerk weten, en zich inspannen om de verbinding tussen kerken in verschillende landen en werelddelen herkenbaar te maken in de kerkelijke documenten. Dit is ook belangrijk met het oog op het aangaan van zusterkerk-relaties.

De missioloog H.M. Conn heeft eens heel cynisch gezegd dat **sommigen** denken dat de Reformatie tot afronding is gekomen en dat we in het Westen maar moeten wachten totdat de kerken in de Derde Wereld als hun **geloofsverklaring** onze belijdenissen zullen accepteren die tot stand zijn gekomen in een gekerstend Europa (corpus **Christianum**) door een Westerse kerk, drie eeuwen geleden (*Eternal Word and changing Worlds*, pg. 221). Daarom is het hard nodig dat de zending niet alleen háár erfenis overdraagt, maar tegelijk ook de nationale kerken stimuleert en ruim baan geeft om in háár christelijke vrijheid haar geloof te belijden.

Dat houdt concreet in dat de gereformeerde zending niet a priori bijv. de drie Formulieren opdringen als de belijdenis van de nationale kerken. Het is goed mogelijk dat die belijdenis voorlopig dienst doet als bescherming en kenmerk voor die kerken. Of als presentatie van die kerken naar de overheid toe. Maar het mag nooit werken als een rem op een eigen ontwikkeling en een scherpstelling van het evangelie in eigen omgeving.

Stimuleren tot eigen belijden

Dat is bepaald niet de makkelijkste weg voor de zending. Er moet nadrukkelijk stimulerend gewerkt worden om dit voor elkaar te krijgen. Er zal een inventarisatie gehouden moeten worden welke thema's besproken moeten worden. Er zal doorgepraat moeten worden hoe open een cultuur is om bepaalde zaken hard te zeggen. Welk gezag zullen bepaalde uitspraken van bepaalde personen hebben? De zending moet dit proces op gang zetten en ook voortdurend stimuleren. Juist ook met het oog op de missionaire en strategische betekenis van een toegespitste belijdenis. Je moet niet **alleen** aan die kerken zelf denken, maar ook aan de verdere evangelie-verkondiging.

Proces begeleiden

De zendeling hoeft echt niet te worden buitengesloten van dit proces. Hij zal uiteraard zijn bescheiden positie in acht moeten nemen. Bij de zending van de Gereformeerde Gemeenten heeft ds. Vreugdenhil de nationale kerken willen dienen met een soort samenvatting van onderwerpen die in de gereformeerde belijdenissen aan de orde komen. Dat geschrift doet dienst als startpunt voor verdere ontwikkelingen.

Maar zeker zal de zendeling zich een vertegenwoordiger van de oecumenische 'wereldkerk' moeten weten. Hij fungeert als het ware als het geweten van de kerk. Hij kent de achtergronden van bestaande belijdenissen, weet welke dwalingen bestreden werden en in welke vorm ze telkens weer de kop op steken. Hij kan ook duidelijk maken hoe de verbinding met kerken in andere werelddelen herkenbaar moet blijven, ten behoeve van de **zusterkerk**-relaties.

De kerntaak ligt bij de nationale kerk, maar de zendeling die hiervoor door hen wordt gevraagd heeft een prachtige begeleidingstaak. Daarbij moet niet alleen gedacht worden aan het opstellen van een nieuwe belijdenis. Misschien is dat pas veel later aan de orde. De zaak is hoe die kerk én plaatselijk concreet, op alle fronten, aan de gang gaat én ook de verhouding met a.s. zusterkerken duidelijk kan bewaren. Om plaatselijke kerk te zijn op **wereldniveau**.

Grote woorden? Niet voor wie gelooft in de eenheid van het ware geloof en Christus als Koning over hemel en aarde, die zijn kerk door alle eeuwen heen en over de hele wereld vergadert, beschermt en onderhoudt. Dat is geen stilstaande, afgesloten zaak, maar een dynamische aangelegenheid. Geografisch natuurlijk, het evangelie wil verder de wereld in, maar ook inhoudelijk. Het evangelie wil dieper de wereld in. Indringen in de harten van mensen. Hun denken, voelen en willen bereiken, grijpen en ombuigen. Dienstbaar maken aan Christus.

Toraja-belijdenis

Een voorbeeld van een nieuwe belijdenis is de belijdenis van de Toraja-kerken op Sulawesi, Indonesië van 1983. Daarin wordt op veel punten concreet beleden hoe de kerk in eigen omgeving wil leven. Er is grote waardering

voor de hele opzet en het werk rondom deze belijdenis zegt conclusie 13. Andere Indonesische kerken kunnen hier veel van leren. Er wordt overigens ook opgemerkt dat vaak te vaag en onbeschermd wordt gesproken. In een z.g. godsdienstig tolerant land als Indonesië kunnen de beste bedoelingen gemakkelijk op niets uitlopen en verliest het evangelie snel aan scherpte en diepgang. Op meerdere punten zou dan invulling vanuit de drie Formulieren goede diensten kunnen bewijzen.

7. Herkenning van Christus' werk in samenwerking met andere kerken

Het zendingswerk gaat verder. Bekend is de hulp die vanuit Nederland geboden wordt in Zaire. Maar ook in Brazilië komt overleg tot stand. Hoe sta je dan als zending in die situatie. Conclusie 14 stelt dat je dan je zoveel mogelijk moet aanpassen bij de geldende belijdenis van die kerk. Het betekent concreet goede bestudering van bijv. de belijdenis van La Rochelle en de Westminster belijdenis door mensen die daar gaan werken.

G. Herkenning van Christus' werk in samenwerking met andere kerken

14. In de inter-kerkelijke samenwerking t.b.v. zending (en evangelisatie) zal de uitgezondene zoveel mogelijk moeten werken met de vigerende belijdenis van de ontvangende kerken. Bestudering van die belijdenissen behoort bij het basispakket van de **uitzendings**-voorbereiding.

15. De historische en culturele vormgeving van de drie Formulieren maken de universele betekenis ervan in andere culturen en tijden moeilijk begrijpbaar. Dat rechtvaardigt géén losmaking en verwaarlozing van de Formulieren, maar **wél** een concrete en adequate toepassing, aanvulling, wijziging en herformulering ervan. Daardoor wordt de winst van de strijd van de oecumenische kerk productief gemaakt over de hele wereld.

Dat wil **persé** niet zeggen dat de eigen belijdenissen van de zending nu niet meer mee mogen spreken. Nee, hij zal inzien dat de eigen setting van de drie Formulieren en daarom de inhoud ervan in andere tijden en culturen moeilijk grijpbaar zijn. Hij zal juist die inhoud moeten mobiliseren, actualiseren, herformuleren en concretiseren om duidelijk te maken wát het grote belang ervan is voor die situatie. Christus' werk in de bewaring van de kerk in het Westen is immers ook van grote betekenis in andere landen.

Maar dan ook omgekeerd. Christus' werk in die andere landen is ook van betekenis voor Nederland. Ef. 3 : 18 zegt ook dat we niet zonder elkaar kunnen. In elke kerkgeschiedenis ligt een winst voor de oecumenische kerk van Christus. De kunst is nu **díe** winst naar beide kanten productief te maken. En daarmee te meer reden te hebben Gods werk te loven. Ook dát is belijden.

8. Samenwerking tussen zendende instanties

De Gereformeerde Kerken werken op verschillende terreinen. Op elk van de terreinen werd weer een eigen invulling van de zendingsopdracht gegeven. Daarmee kunnen de zendelingen elkaar helpen en stimuleren. Materiaal, methodiek en inzichten, zo stelt conclusie 16, moeten zoveel mogelijk uitgewisseld worden. Het congres zelf gaf daar telkens weer goede voorbeelden van. Via de GMO kan de aanwezige ervaring op een goede manier worden uitgewisseld en aangereikt **aan** de toekomstige uitgezondenen.

Conclusie 17 gaat nog een stap verder:

De zendende kerken kunnen de Nederlandse kerken in onze context van dienst zijn in de manier van omgaan met de belijdenissen, zoals ze in het zendingswerk worden gehanteerd.

H. Samenwerking tussen zendende instanties

16. Gereformeerde zendende instanties die werkzaam zijn in verschillende landen, moeten elkaar (en **elkaars** uitgezondenen) van dienst zijn met verworven inzichten, methodiek, materiaal en praktijk i.v.m. gebruik van de belijdenissen.

17. De zendende kerken kunnen de Nederlandse kerken in onze tijd van dienst zijn in de manier van omgaan met de belijdenissen, zoals ze in de context van het zendingswerk worden gehanteerd.

Zendingdrijven gaat de kerk niet in de koude **kleren** zitten. Net zoals de zendelingen er zelf door vemjkt worden, zo ook de zendende kerken. Je moet meer dan ooit nadenken waarom je sommige dingen doet of niet doet. Zendelingen die terugkomen hebben toch een andere preekstijl gekregen dan de Nederlandse dominee's. Waarom **krijgen** ze daar vaak ook positieve reacties op? Anderen werken met plezier **aan** de hand van het doopleerboekje wat ze op het **zendings**-veld hebben ontwikkeld. Ze kunnen daarmee gemakkelijker met evangelisatiecontacten uit de voeten. Maar ook met sommige catechisatie-groepen.

Daar ontstaat dan de wisselwerking tussen kerk-zijn en zending. Zo moet het ook. Elke kerk moet zich bewust zijn van het eigene van haar bestaan. Niet alleen maar om kerk te blijven, maar ook om te groeien, te winnen. Om juist als kerk één overtuigend teken te zijn van Christus' werk op aarde, te midden van concrete, gewone mensen.

Dan wordt de afstand tussen kerk en evangelisatie, kerk en zending overwonnen. Dan hoef je geen toevlucht meer te nemen tot overbodige termen als 'missionair kerk-zijn'. Want dan besef je: **kerk is zending**. Geroepen door God, gezonden in de wereld. Om steeds meer de uitverkoren Bruid van Christus te worden.

C.J. Haak

GOD, ENKEL LICHT

Gezang 17 ('God, enkel licht') uit het *Gereformeerd Kerkboek* wordt in de Gereformeerde Kerken vooral gebruikt in de lijdenstijd. Voor velen zal dat vanzelfsprekend zijn; we hebben immers te maken met een passielied. Ook de plaats in het kerkboek wijst in deze richting: onder de nummers 14 tot en met 18 zijn de liederen voor de lijdenstijd gegroepeerd. Het blijkt tenslotte uit het 'Register' op pagina 401 van het kerkboek. Het lied wordt daar opgegeven bij de liederen voor de lijdenstijd. Maar hebben we eigenlijk wel te maken met een passielied?

Het lied 'Du reines Licht' werd geschreven door de **Christian Friedrich Daniel Schubart** (1739-1791). Wie **Schubart** alleen van het lied 'God, enkel licht' kent, zal verwachten dat de auteur een soort voorbeeldig christen was, die een onberispelijk leven leidde. Schubarts biografen helpen ons echter snel uit de droom. In zijn losbandig leven ontpopte **Schubart** zich meermalen als hartstochtelijk fan van de combinatie drank en vrouwen. Omgekeerd evenredig was zijn liefde voor alles wat met de overheid of het gezag te maken had. In 1777 kwam Schubart in conflict met de wereldlijke overheid. Hertog **Karl Eugen** zette hem voor 10 jaar achter slot en grendel, waar **Schubart** zich overigens intensief met bijbelstudie heeft beziggehouden. Zijn anarchistische levensopvatting bleek ook toen **Schubart** in 1789 de Franse Revolutie met veel enthousiasme begroette.

Het lied 'God, enkel licht' is het enige lied van **Schubart** dat in het Nederlands protestantisme bekend is geworden. De originele tekst staat bij dit artikel afgedrukt. Boven het lied staat de titel 'Um Reinigkeit'. En dat geeft kort maar krachtig aan, waar het in dit lied om draait. Gezien de levensloop van **Schubart** is het curieus dat uitgerekend deze tekst, dit gebed om reinheid, bekend is geworden.

Evangelische Gezangen

De Nederlandse geschiedenis van ons gezang 17 begint in het eerste decennium van de negentiende eeuw. Ds. Ahasverus van den Berg (1733-1803) publiceerde een vertaling van het lied in *Proeve van Geestelijke Oden en Liederen*. (De vertaling is bij dit artikel opgenomen naast de Duitse tekst.) Deze vertaling werd in 1806 gebruikt voor de *Evangelische Gezangen*, waar het lied als gezang 83 geplaatst werd in de rubriek 'Oefening en voordeelen des gebeds'. Als titel prijkte boven het lied de woorden 'Bede om geloof en heiligheid'.

De tekst uit de *Evangelische Gezangen* is ongewijzigd terug te vinden in het *Gereformeerd Kerkboek*. Wanneer

we die tekst vergelijken met de oorspronkelijke vertaling van Van den Berg (zoals die bij dit artikel staat afgedrukt), zien we in één oogopslag veel verschillen.

De veranderingen, die aangebracht zijn in de vertaling van Van den Berg, zijn mijns inziens vaker niet dan wel een verbetering. Opvallend is dat het 'ik' uit de originele tekst en uit de Van den Bergs vertaling veranderd is in 'wij'. Hoewel ik vaak de 'wij-vorm' preferer in kerklied-eren, vind ik het bij *dit* lied geen winstpunt. De 'wij-vorm' in kerklied-eren is ook geen Wet van Meden en Perzen, zoals wel eens beweerd is. Daarvoor hoeft je alleen maar naar de psalmen te kijken. Het probleem is niet eigenlijk ook niet of 'ik-vorm' of 'wij-vorm' gehanteerd wordt. De vraag is hoe de 'ik' zich in de tekst profileert. Staat de 'ik' en zijn geloofsleven centraal of blijft (ondanks de 'ik-vorm') God en zijn werk in het centrum staan?

In het oorspronkelijke lied van **Schubart** is het laatste het geval. Bovendien blijkt uit de vierde strofe dat de dichter iets verder weet te kijken dan zijn eigen 'ik': 'Uw bloed geeft christenen de moed om voor hun God te verschijnen'. Juist door de ik-vorm wordt in dit lied het 'ieder afzonderlijk' beaccentueerd. De ik-vorm is voor dit lied functioneel. Het is **directer** en de tekst wordt zo op eik individu apart betrokken. We kunnen als het ware even niet onderduiken in een collectief 'wij'. We worden verplicht ieder afzonderlijk te bidden om reinheid. Hoe dan ook, de samenstellers van de *Evangelische Gezangen* prefereerden de eerste persoon **meervoud**.

Er zijn meer noemenswaardige veranderingen. In regel 5 van het eerste couplet spreekt **Schubart** over het 'bedekt zijn met stof'. In de Bijbel is het bedekken van het hoofd met stof een teken van rouw (zie o.a. Klaagl. 2:10, Ez. 24:7, 27:30 en Openb. 18:19). **Schubart** zal dit bijbels beeld bewust in zijn tekst opgenomen hebben. In de *Evangelische Gezangen* is het 'stof' plotseling verdwenen en worden wij met 'schuld' bedekt. Een winstpunt?

In de voorlaatste strofe is ook een verwijzing naar een bijbelgedeelte weggefallen. De oorspronkelijke tekst van **Schubart** refereert daar aan Openbaring 7:14 ('...zij hebben hun gewaden gewassen en die wit gemaakt in het bloed des Lams.'). Het is jammer dat dit in de Nederlandse versie van 'God, enkel licht' niet is terug te vinden.

Ingrijpender nog is dat in de *Evangelische Gezangen* het eschatologische element uit Schubarts lied (zie strofe 6 en 7) helemaal verdwenen is. In de tekst blijven we ons bepalen bij het 'hier en nu'. Dat is een ingrijpende verandering, die ik niet toejuich.

Kortom, het originele lied van **Schubart** is in deze verta-

Um Reinigkeit

1. Du reines Licht,
Dein Angesicht,
Vor dem die Sonnen schwinden
Sieht mich befleckt,
Mit Staub bedeckt,
Verstellt von tausend Sünden.
2. Unreinigkeit,
Hat mich entweiht;
Kann ich vor dir erscheinen?
Dein Blick sieht ja,
O Jehova,
Auch flecken an dem Reinen.
3. Nacht is der Stern,
Vor seinem Herrn!
Wie Wolken sind die Geister;
Was ist das All?
Ein dunkler Ball,
Vor dir, der Wesen Meister.
4. Drum halt ich mich
O Sohn, an dich,
Dein Heiligen! den Frommen!
Dein Blut, dein Blut,
Gibt Christen Muth,
Vor ihren Gott zu kommen.
5. Auf Golgotha
Da troff es ja,
Dies Blut für meine Sünden;
Der Schlange Stich
Kann ich durch dich,
Erlöser, überwinden.
6. O mach mein Kleid
noch in der Zeit
In diesem Blute helle,
Und leite mich
Einst wonniglich
Zur reinen Lebensquelle
7. Dann werd ich dort,
Gott, meinen Hort
Im reinsten Lichte schauen;
Vom Koth der Zeit
Nicht mehr entweiht,
Auch meine Hütte bauen!

C.F.D. Schubart

* De vertaling werd niet geschreven op de melodie van ons Gezang 17.

Om zuiverheid*

Gij, heilig licht!
Uw aangezicht, waarvoor
geen Engel zelf ooit zuiver is
bevonden, Ziet mij bevlekt,
met stof bedekt,
Misvormd door duizend zonden.

Met euveldaân
Bemorst, belaân, Moest ik mij voor
uw oog, uw heilig oog, versteken;
Dat vlamvend oog
Ziet, van omhoog,
in reinen zelfs gebreken.

Wat is dit Al?
Een donkre bal, Een woning van
bederf, een slijkhoop, in uw oogen?
Der starren pracht
Is bij U nacht,
Hoe hel zij schittren mogen!

Tot U alleen
Wend ik mij heen, O Jezus, hoop
en heil van alle ware vromen!
Ja, Jezus! Gij
bemoedigt mij,
Om voor Gods troon te komen.

Op Golgotha,
Hebt gij gena, Door 't storten van
uw bloed, voor mij, bij God gevonden:
En, door dat bloed,
wordt mijn gemoed
Gereinigd van de zonden.

Maar ach! wat smart!
Dit ijdel hart Doet mij gestaâg
voor nieuwe onreinheên vreezen:
Mijn God! Gij ziet,
Hoe 't mij verdriet,
Steeds weêr zoo vuil te wezen.

Eens komt de tijd,
Die blijde tijd, Dat ik voor U zal
staan, in hagelwitte kleêren,
En eeuwig daar
Met de Engelschaar,
Zoo rein als zij, verkeerren.

Vertaling A. van den Berg

ling bepaald niet ongeschonden tot ons gekomen. Een aantal opmerkelijke verwijzingen naar de Schrift zijn verdwenen, terwijl het lied ons in de slotcoupletten niet meer wijst op de volkomen reinheid die er zijn zal over de grenzen van de dood.

De samenstellers van de *Evangelische Gezangen* gebruikten voor het lied een melodie uit de bundel *Cantiques pour le culte public*. Dat was het liedboek van de (Franstalige) Waalse kerk in Nederland dat in 1803 bij A. Blussé te Dordrecht verscheen. We treffen in deze bundel de melodie aan bij het lied 'Jour du Seigneur' (cantique 104) en 'Monde trompeur!' (cantique 123). Het eerstgenoemde lied is in Nederland gebruikt als wijsaanduiding, dat wil zeggen: de melodie staat bekend als de wijs van 'Cantique 104' of als 'Jour du Seigneur'.

Zoals bekend was de isometrie (alle noten van een melodie hebben dezelfde waarde) rond 1800 gebruikelijk. Opvallend in dit Waalse liedboek is dat we niet te maken hebben met isometrische melodieën. Zelfs de psalmmelodieën zijn ritmisch genoteerd. Dit valt des te meer op omdat de psalmmelodieën, die in de *Evangelische Gezangen* werden opgenomen, allemaal noten van gelijke waarden hebben gekregen. Men had in de deze gezangbundel de psalmmelodieën genoteerd zoals ze uitgevoerd werden.

In de *Cantiques pour le culte public* stond ook de melodie van 'Jour du Seigneur' niet isometrisch genoteerd. Van elke regel waren de eerste en laatste noten lang en de tussenliggende kort. In de *Evangelische Gezangen* zijn de nootwaarden geëgaliseerd.

Het lied vanaf circa 1890

Het gezang werd in de versie uit de *Evangelische Gezangen* populair in protestants Nederland. Rond de eeuwwisseling werd het lied opgenomen in liedboeken van diverse kerkgenootschappen. Aardig is het de vrijzinnige bundels nader te bekijken. In de bundel van de Nederlandsche Protestantenvoerbond, *Godsdienstige Liederen* (1886), werden de strofen 1, 3 en 6 uit de *Evangelische Gezangen* opgenomen. De derde strofe werd als volgt gewijzigd:

Heer! waar dan heen?

Tot U alleen!

Nooit hebt G' Uw kind verstooten,

Gij kent zijn leed,

En, eer hij 't weet,

Houdt hem Uw arm omsloten.

Wie zien hier dat elk woord over het werk van Christus (uit strofe 3 en 4) vakkundig is weggewerkt. En wat voor schuldbelijdenis je ook hebt uitgesproken in strofe 1, uiteindelijk valt het allemaal wel mee: voordat je het weet houdt Gods arm je omsloten.

De vrijzinnige predikant B.J. Aris was evenmin enthousiast over de vierde strofe. In zijn bloemlezing *Psalmen, Gezangen en liederen* liet hij het vierde couplet weg. Dat

deden ook de samenstellers van de *Verzameling van Godsdienstige liederen ten gebruike op de cursussen te Barchem*. Zo zingen vrijzinnigen nog wel dat de Zoon 'de weg' tot Gods troon ontsloten heeft, maar naar het hoe of wat kun je bij de vrijzinnigen gissen. Dat *mag* daar overigens ook.

Gereformeerden zijn anders met het lied omgegaan. Vanaf het begin van deze eeuw werd het gezang in gereformeerde liedbundels opgenomen. Zo kreeg het lied in 1908 een plaats in de liederenbundel van de Nederlandse Jongelingsvereniging op Gereformeerde grondslag. Het gezang was inclusief de titel 'Bede om geloof en heiligheid' overgenomen uit de *Evangelische Gezangen*. Verder werd het lied geplaatst in de bundels van ds H. Hasper, het gezangboek van de Gereformeerde kerken in Hersteld Verband en in de bekende bundel *Stemmen des Heils* (1925) van J. Douma. Wat opvalt aan de gereformeerde bundels is dat de vijfde strofe uit de *Evangelische Gezangen* altijd weggelaten werd. Wie de strofe leest, zal begrijpen waarom:

Maar, ach! wat smart!

Dit dwaalziek hart

Doet ons gedurig vreezen.

O God! G' aanschouwt,

Hoe 't ons berouwt

Steeds weêr bekleet te wezen

Via de geestelijke liedbundels raakte het gezang bekend en geliefd bij gereformeerden. In het officiële liedcircuit werd het lied geaccepteerd en zelfs populair. Het duurde niet lang of het lied werd voorgedragen voor een plaats in het officiële kerkboek. We treffen het lied (exclusief strofe 5) aan in de *Proeve van uitbreiding van de eenige gezangen* (1921). De liederen uit dit liedboek waren aan de Generale Synode van Leeuwarden (1920) aangeboden met het verzoek ze op te nemen in de bundel *Eenige Gezangen*. De synode heeft dit verzoek niet ingewilligd, zodat ook het lied 'God, enkel licht' niet vrijgegeven werd voor kerkelijk gebruik.

Dertien jaar later gebeurde dit wel door de Generale Synode van Middelburg (1933). Onder nummer 16 werd het lied van Schubart opgenomen in de bundel *Eenige Gezangen*. Daarbij vallen twee dingen op: allereerst dat de vijfde strofe hier wél werd opgenomen. Dat was uitzonderlijk in die tijd: zowel hervormden als gereformeerden lieten het couplet in de regel weg. Ook in de *Nederlands Hervormde Bundel* uit 1938 werd de vijfde strofe genegeerd.

In de tweede plaats valt de titel boven het gezang op: "Bede bij het kruis". Ongetwijfeld zal men zich hebben laten leiden door de vierde strofe: "Ja, amen, ja, op Golgotha stierf Hij voor onze zonden."

Hoe het ook zij, de titel van het lied wijst de zanger de richting waarop het lied geïnterpreteerd moet worden: als een lijdenslied en niet als een gebed om reinheid. Deze

interpretatie werd nog eens versterkt door het lied te plaatsen tussen specifieke passieliederen. Daarmee zijn we dus op het spoor gekomen hoe het gekomen is dat wij 'God, enkel licht' als passielied zijn gaan beschouwen.

Gebed voor elke dag

In alle officiële, protestantse bundels van na de Tweede Wereldoorlog werd het lied opgenomen. Ook verschenen een paar nieuwe bewerkingen van het lied. In het **Gereformeerd Kerkboek** uit 1986 werd het lied echter opnieuw in de vertaling van Van den Berg opgenomen.

Zo blijven we helaas 'belaân' met 'euveldaân'. En zo blijven we zingen van ons 'gemoed' (een term met een negentiende eeuwse geurtje), dat gereinigd wordt van de zonden. Wel is in het kerkboek de titel 'Bede bij het kruis' komen te vervallen.

Eveneens is de vijfde strofe weggelaten, zoals in vrijwel alle bundels uit deze eeuw al eerder gebeurde. De vijfde strofe is alleen taalkundig al verre van ideaal, maar het weglaten ervan is niet zonder betekenis voor het lied als geheel. In deze strofe komt de centrale notie van het lied (zie eerste twee strofen) weer naar voren. Door de strofe nu weg te laten wordt de hoofdgedachte van de tekst naar de achtergrond gedrongen.

Zonder de strofe 'Maar ach! wat smart!' laat het lied zich als volgt samenvatten: in Gods ogen wij met schuld bedekt (strofe 1 en 2), maar door het werk van Christus kunnen wij weer tot God naderen (strofe 3 en 4). De laatste strofe bevat de bede het geloof in ons te versterken: "Dan zullen wij, gereed en blij, uit liefde 't goede werken."

Je zou ook kunnen zeggen: we zingen nu naar strofe 4 ('Ja, amen, ja, op Golgotha') toe en hebben daar het tekstuele hoogtepunt bereikt. We zijn daar van mineur in majeur terecht gekomen. En dat willen we ook graag zo

houden. Dus na strofe 4 alstublieft geen strofe meer waar je nogmaals begint over je onreinheid.

Ook vanuit deze invalshoek beredeneert, komt naar voren wat we in de inleiding al stelden: strofe 4 wordt bij ons als de belangrijkste aangemerkt en is aanleiding het lied hoofdzakelijk te interpreteren als passielied. Dit ondanks het gegeven dat in de overige 4 strofen (= 4/5 deel) niet of nauwelijks aan het lijdensverhaal gerefereerd wordt.

Wie de tekst in haar geheel beschouwt, heeft weinig reden het lied als passielied te zien. Het is dan ook jammer dat in ons kerkboek het opnieuw geplaatst is tussen de passieliederen. Dat verduistert een goed zicht op het lied zelf. De plaats, die het lied gekregen heeft in het kerkboek, buigt het lied in een richting die het niet op wil. Het gezang is geen 'bede bij het kruis', maar om een gebed om vernieuwing en heiliging van het (persoonlijke) leven. Het is dus een gebed voor alle dagen.

J. Smelik

¹ Voor *Liedboek voor de Kerken* bewerkte Ad den Besten de vertaling van A. van den Berg. De versie van A. van den Berg heeft hij taalkundig aanzienlijk weten op te knappen. De oorspronkelijke versie van Schubarts lied is ons echter niet naderbij gebracht.

H. in 't Veld maakte een compleet nieuwe vertaling van Schubarts lied. Het werd als lied 131 opgenomen in de bundel *Wij aller mond* ('s-Gravenhage 1988). Zijn vertaling sluit nog het meest aan bij de originele tekst, maar bevredigt poëtisch weer niet.

X RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS II STATIONSSTRAAT 131, 3851 N D ERMELOO * TEL. 03417-52405 X FAX. 03417-51394 * OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 71, 9712 EE GRONINGEN * TEL. 050-134041 * FAX. 050-187210 * RIEM

RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS

Prof. Dr. J. Douma

ETHISCHE BEZINNING

15 delen + Registerdeel
nu compleet leverbaar in cassette
f 275,-

G. Riemer, Boekverkooper te Ermeloo
Stationsstraat 131, 3851 ND Ermeloo / Tel: 03417 - 52405 / Fax: 03417 - 51394

Boekhandel Ben Doornbos
Oude Kijk in 't Jatstraat 71, 9712 EE Groningen / Tel: 050 - 134041 / Fax: 050 - 187210

03417-51394 * OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 71, 9712 EE GRONINGEN * TEL. 050-134041 * FAX. 050-187210 * RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS II STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO * TEL. 03417-52405

EEN BOEKJE OPEN OVER HET GPZ

In 91 bladzijden doet collega **Heij**, geneesheer-directeur van het Gereformeerd Psychiatrisch Ziekenhuis te Bosch en Duin 'een boekje open over het GE', na daar 4 jaar gewerkt te hebben. In zijn voorwoord schrijft hij dat hij 'in dit boekje het belang van de gereformeerde psychiatrische hulpverlening wil bepleiten' en dat hij 'naast zakelijke informatie ook de sfeer wil schetsen waarin binnen het GPZ geleefd en gewerkt wordt'.

In 7 hoofdstukken probeert hij dat te doen:

1. Het 'waarom' van het GPZ;
2. Hoofdpijnen van GPZ-behandeling;
3. Casuïstiek;
4. Verschillende visies;
5. Identiteitskenmerken;
6. Identiteit en pastoraat;
7. Gezond gevoel, bijbel en emoties.

En aan het eind volgt een beknopte literatuurlijst.

Ik volg de verschillende hoofdstukken. In het eerste omschrijft hij als het doel van de GPZ-organisatie: 'het verstrekken van psychiatrische hulpverlening die in overeenstemming is met de Bijbel en die aansluit bij de overtuiging van gereformeerde patiënten en cliënten'. Over evangelische christenen lees ik hier niet en elders ook niet. Als voordelen van het GPZ worden genoemd: voordelen voor de behandelenden, voor de familie, voor de verwijzers en voor de medewerkers.

Dat er een behoefte is aan een instelling die op gereformeerde wijze psychiatrische hulp verleent, is duidelijk en blijkt ook uit de cijfers die gegeven worden. Met twee andere gereformeerde organisaties onderhoudt het GPZ bijzondere banden: het GLIAGG en GLIBW, samen zijn ze verenigd in het GLIGG die een adherentie-groep (waaruit de mogelijke patiënten komen) heeft van ongeveer 800.000 mensen.

In het tweede hoofdstuk gaat het over de vraag hoe het GPZ de psychiatrie praktisch invult; **Heij** begint met het boek van Van Belzen, *Psychopathologie en religie*, over de gereformeerde psychiatrie van 1880-1940; men hoopte toen, uitgaande van de bijbelse gegevens, de juiste psychiatrie op te bouwen; de trieste conclusie van dat boek is dat dat niet gelukt is.

In hoofdstuk 3 worden 3 casussen besproken: mijnheer X is een poliklinisch patiënt van 70 j.; mevr. Y een deeltijdpatiënte van 28 j., die meedoet aan het **inzichtgeven**-de programma en een klinische patiënte Z die psychotisch was. Dat dit verzonnen patiënten zijn is duidelijk; ze doen mij wat gekunsteld aan: zal iemand van 70 j.

zich nog in kunnen zetten voor bv. de administratie van de VBOK?

In hoofdstuk 4 nemen we kennis van een aantal verschillende visies op gereformeerde psychiatrische hulpverlening. Genoemd worden: Heitink, Van Tilburg, Verhagen. **Heij** neemt een eigen standpunt in; op p. 47 schrijft hij: 'Ik zie theologie naar zijn aard als Godskennis. Psychiatrie daarentegen is een menswetenschap. Ze zijn als het ware wezensongelijk'. Het is voor mij verleidelijk om hierop in te gaan, vooral ook omdat deze visie natuurlijk veel consequenties heeft voor het hele gebeuren binnen de GPZ. Op p. 74 (hfdstk. 6) schrijft hij: Binnen het GPZ weet men niet goed hoe de verhouding psychiatrie-theologie precies moet worden gezien.

In hoofdstuk 5 worden eerst twee andere, door de overheid erkende psychiatrische instellingen met een eigen, specifieke signatuur besproken: de Joodse Geestelijke Gezondheidszorg en de anthroposofische psychiatrie (Bernard Lievegoed Kliniek). Daarna noemt de schrijver enkele identiteitskenmerken van de gereformeerde hulpverlening: besproken worden de 3 **belijdenis**-schriften. Hij pleit voor herkenbaarheid: 'wil het GPZ bij de doelgroep goed herkenbaar zijn (en vertrouwen wekken) dan is het belangrijk dat datgene wat men thuis en voor zichzelf als het meest wezenlijke in het leven beschouwt, ook in het GPZ als het meest belangrijke geldt'.

In het zesde hoofdstuk wordt opnieuw ingegaan op de verhouding psychiatrie en pastoraat. Na enkele ontwikkelingen en de Klinisch Pastorale Vorming (**kritisch**) besproken te hebben, stelt **Heij** de vraag of geestelijke verzorging in het basispakket thuishoort. Ook na enkele keren dit stuk gelezen te hebben, begrijp ik niet goed wat hij bedoelt. Onder het kopje 'GE-model' komt wel de conclusie: 'Er is binnen de organisatie geen dienst "geestelijke verzorging"'. Uitgangspunt is, dat de verantwoordelijkheid voor de pastorale zorg aan opgenomen patiënten in de eerste plaats ligt bij de eigen kerkelijke gemeente en de daar aangestelde ambtsdragers.'

Hoofdstuk 7 is anders dan de andere hoofdstukken omdat daar een bepaalde persoonlijke visie gegeven wordt op het gevoelsleven. Ik vraag me af waarom dit specifieke onderwerp uitgekozen werd en niet bv. schuld of **sexualiteit**. Door het hier zo te behandelen komt het door de beknoptheid m.i. niet tot zijn recht. Juist vanwege de cruciale betekenis van het gevoelsleven in de hulpverlening, had dit onderwerp meer aandacht verdiend.

Ik kom tot een conclusie en evaluatie en doe dat puntsgewijs:

Het is goed dat dit boekje geschreven werd: na 4 jaar GPZ kan er duidelijkheid gekomen zijn in de gegroeide situatie; fijn dat dit voor een breed publiek toegankelijk is geworden.

Toch mis ik wat en laat het iets onbevredigends achter; misschien omdat theorie en praktijk zo door elkaar heen staan: m.i. staat er teveel praktijk in om de theoretische visie te verduidelijken en teveel theorie om een duidelijk beeld te krijgen van de praktijk. Op het gebruik van medicatie, wachttijden, behandeluur, tekortkomingen wordt bv. niet ingegaan, maar ook niet hoe diep psychotherapie gaat, bv. bij incest-verwerking (wel schrijft hij op p. 22: 'de aangerichte schade kan zo groot zijn, dat fundamenteel herstel niet mogelijk is, zodat de betrokkene moet leren zich met noodoplossingen staande te houden').

Laat ik het heel duidelijk zeggen: ik ben blij met het bestaan van het GPZ; als verwijzer maak ik regelmatig gebruik van de klinische mogelijkheid (vaak na een lange wachttijd, maar dit bewijst de noodzaak van het bestaan). Ik wens het GPZ en de geneesheer-directeur veel wijsheid toe in de komende tijd; het is niet gering wat op hun weg komt: behalve allerlei praktische problemen vragen ook zoveel theoretische en inhoudelijke zaken om bezinning en aandacht. De grote vraag is: zal het binnen de GPZ-organisatie lukken om te komen tot een eigen christelijke (gereformeerde) visie op psychiatrische hulpverlening?

R. Schoonhoven

De heer Schoonhoven is psychiater te Veenendaal.

Een boekje open over het GPZ. Gereformeerde psychiatrische hulpverlening in de praktijk, drs. P.A. Heij, Oosterbaan & Le Cointre b.v., Goes 1994, f 12.95.

Redden jongeren zich wel?

De samenleving is vandaag erg verbrokken. Hoe redden jongeren van 12 tot 18 jaar zich daarin? Ze lijken heel zelfstandig. Je zou denken, dat ze zich zelf wel kunnen redden. Maar ook is duidelijk, dat zij hulp nodig hebben, hoe kun je een betrouwbare pedagogische relatie met hen opbouwen?

Hierover sprak drs. G.J. Blanken op een congres van Christen-Pedagogen en Beroepsopvoeders. H. Algra doet daarvan verslag in Opbouw van 17 juni.

Aan de hand van de visies van Lasch en Postman ging Blanken in op de ontwikkelingen in de huidige samenleving. Volgens Lasch kunnen kinderen alleen in gezinsverband psychisch gezond opgroeien. Voor de goede orde: het is van belang om te bedenken dat Lasch niet vanuit een christelijke moraal het gezin verdedigt; hij doet dit vanuit de visie van Freud, de psychoanalyse. Waarom vindt Lasch het gezin zo belangrijk? In een gezond gezin krijgt het kind twee basisvoorwaarden voor verdere groei aangeboden: aan de ene kant een volkomen acceptatie van het kind, aan de andere kant het bieden van voldoende discipline. Door 'de diktatuur van de moderne religie van de sociale wetenschap' durven mensen in deze tijd nauwelijks meer op te voeden. Daardoor worden kinderen onzeker en raken ze op zichzelf gericht (met een moeilijk woord: narcistisch).

Postman besteedt in zijn publikaties aandacht aan de vraag hoe boodschappen worden gecommuniceerd. Vroeger werd er veel gelezen. Dat vroeg om zelfbeheersing. Tijdens het lezen vormden mensen zich een mening en leerden ze verbanden te leggen. Een kind dat nog niet aan een bepaald onderwerp toe was, kwam dat onderwerp ook niet tegen: het boek was gewoon nog te moeilijk. Op die manier kregen kinderen vanzelf bescherming. In deze tijd is dat alles verdwenen. Men krijgt informatie als hapklare brokken aangeboden, zonder de context. Argumenteren is er niet meer bij, men wisselt slechts indrukken uit. Blanken bleek een eind mee te gaan met de pessimistische cultuuranalyses van Lasch en Postman. Dit ontlokte een van de aanwezigen later de vraag waarom christenen zich altijd zo aangesproken voelen tot cultuurpessimisme. Blanken zag echter in deze theorieën een mogelijkheid tot signalering wat er aan de hand kan zijn in de samenleving.

(...)

Het gevolg van de eerder genoemde ontwikkelingen is, dat we denken dat jongeren zichzelf wel redden. Ze lijken allemaal zelfstandig te kunnen praten. Dat is volgens Blanken de grootste denkfout die je in de omgang met jongeren kunt maken. Jongeren hebben veel behoefte aan steun.

Wat betekenen deze ontwikkelingen voor christen-opvoeders? Ouders moeten gesteund worden in het vormgeven aan die pedagogische relatie. Met het opleggen van waarden en normen ben je er niet. Opvallend is het grote aantal opvoedingstips in recent verschenen boeken. Met het volgen van die tips ben je echter bepaald nog geen goede opvoeder... Daarom moeten ouders en andere opvoeders samen zoeken naar oplossingen. Geïsoleerde gezinnen zijn een ernstige risicofactoren vormen zelfs een bedreiging voor het welzijn van het kind én van zijn ouders. Blanken noemde als kernbegrippen van de christelijke pedagogische relatie: trouw, betrouwbaarheid, de ander uitnemender achten dan jezelf. Liefde en discipline behoren als eenheid te worden aangeboden. Dus geen regels zonder liefde, geen liefde zonder regels.

LOOPT U MOEILIK?

WEERHEIM

WEET ER RAAD OP!

Electro-scooters, div. modellen
Thuiszorg-hulpmiddelen

Verhuur-Verkoop-Nieuw-Gebruikt
Nieuw vanaf f 4950,- compleet,

Laat u deskundig voorlichten. Vraag vrijblijvend inl.
Desgewenst demonstratie aan huis.

Showroom Stationsweg 183, 3771 VG Barneveld.
Tel. 03420-12763. Rijswijk-Delft, Tel. 015-146328

Is de huidige jeugdcultuur dan niets waard? Dat **kun** je niet zeggen. Wat we van de jeugdcultuur kunnen leren is de enorme creativiteit. Wat we als opvoeders aan moeten kunnen bieden is: de stabiliteit van een betrouwbare pedagogische relatie. Wanneer ouders en opvoeders die twee elementen samenvoegen 'kunnen er in de opvoeding nog heel mooie dingen gebeuren'.

Een echte bidder is vooral een dankbaar mens
In het juninummer van *Credo* schrijft ds. G.J. Mink over de noodzaak van het gebed. Wie in een christelijk gezin is opgegroeid, kent van jongsaf het bidden. Aan tafel, voor het slapen gaan, bij het begin van vergaderingen en in de kerk. Dat is heel wat. Of lijkt het heel wat? Ds. Mink heeft sterk de indruk, dat er momenteel sprake is van een crisis in het gebedsleven:

Er wordt veel gepraat in deze wereld, veel geklaagd ook in deze tijd, maar weinig echt gebeden. Er wordt zelfs geklaagd over de stand van het geestelijk leven door mensen, die zelf weinig kennen van een echt gebedsleven. De dichter Theo Coenraads verwoordt dit heel goed in een gedicht dat mij onlangs onder ogen kwam:

We praten vaak over God

We hebben ons woordje
altijd wel klaar

we zijn geen vreemdelingen in Jeruzalem
we praten onze lippen dun

over de naaste veraf
over solidariteit
over het milieu
over de maatschappij
over vrede en gerechtigheid
over discriminatie
over de hele wereld en nog wat

en (tussen twee haakjes)
geen kwaad woord daarover

maar praten met God
op je knieën
met lege handen
met een mond vol tanden
omringd door de scherven van je bestaan
met tranen over je zonde
met een schreeuw om vergeving

op je knieën dus
huilend als een kind

dat is andere koek

Hoe komt het **nu**, dat er sprake is van een crisis in het gebedsleven? Ik denk dat er twee factoren in het spel zijn. In de eerste plaats weten velen niet werkelijk wie God is en hebben ze hoogstens een vaag beeld van Hem. Maar dat Hij een Persoon is, die werkelijk geïnteresseerd is in ons wel en wee, dat kunnen ze niet geloven.

Daarmee hangt het tweede samen. Heel veel mensen tobben met onverhoorde gebeden. Ze hebben niet gekregen waarom ze vroegen, terwijl het toch zo gemakkelijk had gekund en ze helemaal geen buitensporige dingen vroegen. Zij kregen het niet en mensen die er God helemaal niet om gebeden hadden, kregen het wel. God is toch oneerlijk en Hij houdt zich kennelijk niet aan zijn woord. Zegt Jezus immers in de bergrede niet: 'Bidt en u zal gegeven worden'. Nu, daarvan klopt toch niets..

(...)

Ons gebed beperkt zich vaak tot vragen. We vragen om het slagen voor een examen, voor gezondheid, voor eten. Dat is ook een belangrijk onderdeel van het gebed, het vragen aan God. Toch is bidden veel meer dan dat. Kijk bijvoorbeeld maar eens naar de psalmen, waarvan vele gebeden zijn. Ze spreken van stil zijn voor God, het zijn lofliederen voor de Here; er wordt in gedankt en aanbeden. De dichter belijdt zijn schuld en doet voorbede. Kortom, heel afwisselend. Het gebed omvat dus een heel terrein.

Nu zegt antwoord 116 van de Catechismus dat bidden eerst en vooral aanbidden is: het is namelijk *deel van de dankbaarheid* aan God.

Om dat goed te begrijpen moeten we even stilstaan bij de opbouw van de Heidelbergse Catechismus. Daar wordt begonnen met onze ellende. Wij zijn zondaars en staan schuldig voor God. De relatie met Hem is verbroken. En we zouden allen voor eeuwig verloren gaan, als de Here niet zou ingrijpen. Maar dat is nu het heerlijk evangelie: God grijpt in. Hij verlost door Jezus Christus onze Here. Daarover gaat dan ook het tweede deel. En nu zijn we in het derde deel; we zijn God dankbaar voor wat Hij heeft gedaan. Wil je echt kunnen bidden, dan moet je weten wat de Here aan je heeft gedaan. Anders is het bidden niet meer dan het uitspreken van een aantal formules. Bidden is spreken met God vanuit de verwondering dat de Here een relatie met je wilde aanknopen. Die God, die zo zijn liefde heeft betoond, aanbidden we.

Ja, de leraar uit Heidelberg zegt zelfs dat het *het voornaamste deel van de dankbaarheid* is. Bidden is nog belangrijker dan het houden van de geboden, hoe belangrijk die ook zijn. Waarom dat zo is? Omdat we bij het doen van goede werken onszelf altijd nog wel een beetje op de borst kloppen en zeggen dat het ons nog aardig afgaat, en dat de Here God eigenlijk best tevreden met ons kan zijn. We prijzen onszelf toch ook gauw een beetje. Bij echt bidden is de houding anders: dan staan we verwonderd zijn we alleen maar dankbaar.

Een echte bidder is vooral een dankbaar mens.

G.J. van Middelkoop

met **Q** voor het goede boek

Assendorpstraat 73
8012 DG Zwolle
Tel. 0360 380 010090 voor al uw studieboeken

boekhandel goedhart

HOTEL DREYEROORD
OOSTERBEEK
tel. 085-333169

Het hotel waar mevrouw zich UIT
en meneer zich THUIS voelt
Fam. Van der Straaten